

SUVAYSH INQIROZINING YAQIN SHARQDAGI GEOSIYOSIY VAZIYATGA TA'SIRI

Muxtorova Oygul

O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi 1-bosqich talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20339243>

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yaqin Sharqdagi murakkab vaziyat, Suvaysh kanalining Yaqin Sharq va Yevropa uchun asosiy yo'lga aylanib qolishi va uning Yaqin Sharq uchun keltiradigan ijobiy va salbiy obiqatlari keltirilib o'tadi.

Kalit so'zlar: Suvaysh kanali, Yevropa, yaqin Sharq, iqtisod, Buyuk Britaniya, Fransiya.

Annotation: This article discusses the complex situation in the Middle East, the transformation of the Suez Canal into a major route for the Middle East and Europe, as well as its positive and negative consequences for the Middle East.

Keywords: Suez Canal, Europe, Middle East, economy, Britian, France

Аннотация: В данной статье рассматриваются сложная ситуация на Ближнем Востоке, превращение Суэцкого канала в основной путь для Ближнего Востока и Европы, а также его положительные и отрицательные последствия для Ближнего Востока.

Ключевые слова: Суэцкий канал, Европа, Ближний Восток.

Yevropaning asosiy qismi Sharqqa tomon harakatlanishda asosan Suvaysh kanalidan foydalaniladi. Chunki bu kanal asosiy yo'lak vazifasini ko'p yillardan beri o'tab keladi. Suvaysh kanali- Misrning shimoliy sharqiy qismidagi kema qatnaydigan dengiz kanali. O'rta yer dengizi Qizil dengiz bilan birlashtirib turadi, bundan tashqari Atlantika va Hind okeanlari o'rtasidagi eng qisqa yo'l. Afrikadan (Yaxshi umid burni) aylanib o'tishni 8-15 ming kmgacha qisqartiradi¹. Ushbu kanal sun'iy tarzda 1959-yil 25-aprel kuni fransuz (Linan va Mujel) va italyan (Negrelli) muhandislari loyihasi bo'yicha boshlangan. Qurilishda Mirsdan olib kelingan 60 ming dehqonlar majburan ishlatilgan. 1882-yilda Buyuk Britaniya Misrni bosib olganida Suvaysh kanali Britaniyaning asosiy harbiy bazasiga aylangan. 1956-yilgacha bo'lgan vaqt oralig'ida asosan Buyuk Britaniya va Fransiya Suvaysh kanalini boshqarishgan. Inqirozdan keyin (1956-yil 26-iyulda kanal inqirozga uchragan.) Misr hukumati kanalni natsionalizatsiya qildi va kemalar o'tishi uchun sharoit yaratib berdi.

Suvaysh kanali bilan bog'liq voqealar geosiyosat bilan chambarchas bog'liq edi. Chunki kanal Yevropa, Osiyo va Afrika o'rtasidagi eng muhim strategik dengiz yo'llaridan biri hisoblangan. Kanal orqali xalqaro savdo, neft tashish va harbiy flot harakati amalga oshirilgan. Shu sababli Suvaysh kanalini nazorat qilish dunyo siyosatida katta ahamiyat kasb etgan.

Kanal Yaqin Sharq neftini Yevropaga tashishda asosiy yo'l vazifasini bajargan. Bundan tashqari, u Osiyo va Afrika davlatlarining xalqaro savdosini rivojlantirishda ham muhim rol o'ynagan. Dengiz yo'lining qisqarishi transport xarajatlarini kamaytirib, savdo aloqalarini tezlashtirgan.

Suvaysh inqirozi Sovuq urush davriga to'g'ri kelganligi sababli AQSH va SSSR ham mojaro jarayoniga aralashgan. Yaqin Sharq neftga boy va strategik hudud bo'lgani uchun bu hudud ustidan ta'sir o'rnatish superdavlatlar uchun muhim hisoblangan.

¹ https://uz.wikipedia.org/wiki/Suvaysh_kanali

Nega barcha Yevropa va Sharq davlatlari bu kanalga ega chiqishni maqsad qiladi?

XIX-XX asrlarda Buyuk Britaniyaning juda kata mustamlakalari bo'lgan. Aynisa Hindiston muhim hisoblangan. Suvaysh kanali Britaniyadan Hindistonga olib boradigan yo'lni qisqartiradi. Qurilishining asosiy mazmuni ham Yevropa va Sharqni bog'lovchi eng qisqa yo'lni shakllantirish edi. Bu kanalga egalik qilgan davlat albatta harbiy va iqtisodiy jihatdan rivojlanadi, misoli uchun 1888-yilga kelib Britaniyaga import qilinayotgan choyni katta qismi Hindistondan kelgan². Aynan shu maqsadni o'ylab ham Suvaysh kanalini qurilishini yoqlagan. Bundan tashqari, harbiy kuchni uzoq va xatarli yo'llardan yurishini oldini olgan, bu kanal qurilishidan oldin harbiy kemalar Afrikani aylanib, Sharqqa qarab harakatlanishiga to'g'ri kelardi. Buyuk Britaniya harbiy kuchni tez va oson Hindiston tomon harakatlantirgan. Shuning uchun ham **“Suvaysh kanali imperiyaning hayot tomiri”** (The Suez Canal was viewed as the ‘Lifeline of the Empire’) qaralgan³.

Fransiya uchun Suvaysh kanali katta iqtisodiy, siyosiy va harbiy ahamiyatga ega bo'lgan. Kanal qurilishida fransuz diplomati Ferdinand de Lesseps muhim rol o'ynagan va Fransiya kanal kompaniyasining asosiy aksiyadorlaridan biri bo'lgan. Shu sababli Fransiya kanal orqali katta iqtisodiy foyda olgan. Suvaysh kanali Yevropa bilan Osiyoni bog'lovchi eng qisqa dengiz yo'li bo'lgani uchun Fransiyaning savdo aloqalari rivojlangan, transport xarajatlari kamaygan va Osiyo bilan savdo tezlashgan. Bundan tashqari, Fransiyaning Shimoliy Afrikada Algeria, Tunisia va Morocco kabi mustamlakalari mavjud edi. Kanal bu hududlar bilan aloqa qilish, harbiy kuchlarni yuborish va savdo olib borishda muhim strategik yo'l vazifasini bajargan. Fransiya O'rta Yer dengizi va Yaqin Sharqdagi ta'sirini saqlab qolish uchun ham kanal ustidan nazoratni muhim deb hisoblagan. 1950-yillarda Fransiya Algeria mustaqillik harakati bilan urush olib borayotgan edi. Misr prezidenti Gamal Abdel Nasser jazoirlik mustaqillik tarafdorlarini qo'llab-quvvatlagani uchun Fransiya Nosirni o'z manfaatlariga xavf deb ko'rgan. Shu sababli Fransiya Suvaysh inqirozi davrida Britaniya va Isroil bilan birga Misrga qarshi harbiy harakatlarda qatnashgan.

Suvaysh kanali Sharq davlatlari uchun juda muhim iqtisodiy va strategik ahamiyatga ega bo'lgan. Kanal Yevropa bilan Osiyoni bog'lovchi eng qisqa dengiz yo'li hisoblanganligi sababli Sharq davlatlarining xalqaro savdosi rivojlangan. Suvaysh kanali orqali Hindiston choyi, Xitoy ipaklari va Arab davlatlari nefti Yevropaga tez va arzon yetkazilgan. Bu esa savdo xarajatlarini kamaytirib, iqtisodiy foydani oshirgan. Ayniqsa Misr uchun kanal katta daromad manbai edi. Kanal orqali o'tadigan kemalardan to'lov olinardi va bu davlat iqtisodiyotiga katta foyda keltirardi. Shu sababli Misr prezidenti Gamal Abdel Nasser 1956-yilda Suvaysh kanalini milliylashtirgan. Nosir kanal daromadlarini Misr rivoji va Aswan to'g'onini qurishga sarflashni rejalashtirgan⁴. Arab davlatlari uchun esa kanal neft eksportida muhim rol o'ynagan. Saudi Arabiston va Iroq kabi davlatlarning nefti Suvaysh orqali Yevropaga olib chiqilgan. Kanal Yaqin Sharq neft savdosining asosiy yo'llaridan biri bo'lib xizmat qilgan. Siyosiy jihatdan ham Suvaysh kanali Sharq davlatlari uchun mustaqillik va milliy suverenitet ramziga aylangan. Chunki uzoq vaqt davomida kanal ustidan Britaniya va Fransiya nazorat qilgan. Nosir kanalni

² https://en.wikipedia.org/wiki/Tea_in_the_United_Kingdom?utm_source=chatgpt.com

³ Pyramids and Fleshpots: The Egyptian, Senussi and Eastern Mediterranean Campaigns, 1914–16

⁴ https://www.history.com/topics/cold-war/suez-crisis?utm_source=chatgpt.com

milliylashtirgach, bu voqea arab millatchiligi kuchayishiga va Osiyo hamda Afrika davlatlarining mustamlakachilikka qarshi kurashiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Suvaysh kanali Yaqin Sharq va butun dunyo uchun muhim geosiyosiy hudud hisoblangan. Kanal xalqaro savdo, neft tashish va harbiy harakatlarda katta ahamiyat kasb etgan. Shu sababli u dunyo davlatlari manfaatlarini to'qnashadigan strategik markazga aylangan. Suvaysh inqirozi esa Yaqin Sharqdagi siyosiy vaziyatni o'zgartirib, bu hududning global geosiyosiy ahamiyatini yanada kuchaytirgan.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. https://history.state.gov/milestones/19531960/suez?utm_source=chatgpt.com
2. https://uz.wikipedia.org/wiki/Suvaysh_kanali
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Tea_in_the_United_Kingdom
4. Hadaway, Stuart. *Pyramids and Fleshpots: The Egyptian, Senussi and Eastern Mediterranean Campaigns, 1914-16.*
5. <https://www.history.com/topics/cold-war/suez-crisis>